

Sygn. akt II UK 194/09

WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 23 lutego 2010 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Zbigniew Hajn (przewodniczący)

SSN Bogusław Cudowski

SSN Beata Gudowska (sprawozdawca)

w sprawie z wniosku Z. P., H. R.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych

z udziałem zainteresowany O. Sp. z o.o. w G.

o przeniesienie odpowiedzialności za zaległości składowe,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń

Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 23 lutego 2010 r.,

skargi kasacyjnej wnioskodawcy Z. P. od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...]

z dnia 24 października 2007 r.,

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania z orzeczeniem o
kosztach postępowania kasacyjnego.**

Uzasadnienie

Wyrokiem Sądu Okręgowego w G. z dnia 3 lutego 2006 r. oddalono odwołania od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych z dnia 23 marca 2004 r., zobowiązujących H. R., wiceprezesa zarządu, oraz Z. P., prezesa zarządu spółki z o.o. „O.”, do zapłaty kwoty 177.641,03 zł wraz z odsetkami, tytułem nieopłaconych przez spółkę składek na ubezpieczenie społeczne, zdrowotne oraz na Fundusz Pracy i Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych za okres od grudnia 2000 r. do grudnia 2001 r. Sąd pierwszej instancji ustalił, że „O.”, spółka z o.o. zaprzestała bieżącego regulowania składek na ubezpieczenia społeczne od grudnia 2000 r. W dniu 9 listopada 2001 r. obaj członkowie jej zarządu złożyli wniosek o ogłoszenie upadłości spółki. W dniu 17 grudnia 2001 r. Z. P. złożył rezygnację z funkcji prezesa zarządu, a w dniu 20 grudnia 2001 r. wspólnicy odprzedali swoje udziały inwestorowi, który zobowiązał się do spłacenia należności organu rentowego. Nadzwyczajne zgromadzenie wspólników w dniu 2 stycznia 2002 r. odwołało poprzedni zarząd. Nowy zarząd, powołany w dniu 2 stycznia 2002 r., nie uzupełnił braków wniosku o ogłoszenie upadłości, który został zwrócony. Zmiany w składzie zarządu zostały wpisane w Krajowego Rejestru Sądowego przez Sąd Rejonowy, XVI Wydział Gospodarczy z urzędu w dniu 25 maja 2004 r.

Od dnia 1 marca 2001 r. organ ubezpieczeń społecznych podejmował czynności zmierzające do zaspokojenia należności składkowych z rachunku bankowego, a w dniu 14 września 2001 r. wszczął postępowanie egzekucyjne, rejestrując u Naczelnika II Urzędu Skarbowego w G. administracyjne tytuły wykonawcze w dniu 14 września 2001 r. i kolejno w dniach 22 października 2001 r., 20 listopada 2001 r., 22 listopada 2001 r., 26 lutego 2002 r., 24 lipca 2002 r. i 7 listopada 2002 r. W październiku i listopadzie 2001 r. ujawnił jako własność spółki dwa samochody polonez, a w dniu 31 maja 2002 r. zajął wierzytelność na rachunku bankowym w „NORDEA BANK POLSKA”. W dniu 6 grudnia 2002 r. – gdy zaległość składkowa wyniosła 299.325,42 zł – złożył wniosek o ogłoszenie upadłości spółki z o.o. „O.”, który Sąd Rejonowy w G., Wydział Gospodarczy oddalił.

Sąd pierwszej instancji uznał za udowodnione, że dochodzona zaległość z tytułu składek powstała w okresie pełnienia przez Z. P. i H. R. funkcji członków dwuosobowego zarządu spółki z o.o. „O.” oraz że egzekucja wobec spółki okazała się bezskuteczna, gdyż administracyjne tytuły wykonawcze wracały z adnotacją poborcy podatkowego o zamknięciu wskazanych rachunków bankowych. Jednocześnie wskazał, że ubezpieczeni nie wykazali którejkolwiek z przesłanek zwalniających ich z odpowiedzialności za zobowiązania spółki, jak też nie przenieśli odpowiedzialności za dług składkowy w umowie sprzedaży udziałów. Ustalił zatem ich odpowiedzialność na podstawie art. 116 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. - Ordynacja podatkowa (jednolity tekst: Dz.U. z 2005 r., Nr 8, poz. 60 ze zm.) w związku z art. 31 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2009 r. Nr 205, poz. 1585 ze zm.).

Apelację od jego wyroku wnieśli obaj ubezpieczeni, przy czym Z. P. zarzucił niewłaściwe zastosowanie przepisów stanowiących podstawę prawną wyroku. Wskazując na ustalenie, że w dniu 17 grudnia 2000 r. złożył rezygnację z funkcji prezesa zarządu spółki, za bezzasadne uznał przypisywanie mu odpowiedzialności za całą zaległość składkową, oraz podniósł, że stwierdzenie bezskuteczności egzekucji było przedwczesne, gdyż ZUS nie wyczerpał wszystkich dostępnych mu środków w celu skutecznego wyegzekwowania należności, ograniczając egzekucję tylko do konta bankowego, z którego zresztą uzyskał częściowe zaspokojenie. Stwierdził, że nieudana egzekucja tylko z części majątku dłużnika lub przeprowadzona z wykorzystaniem tylko jednego sposobu egzekucji nie wystarcza do przyjęcia jej bezskuteczności jako przesłanki odpowiedzialności członka zarządu w rozumieniu art. 116 § 1 Ordynacji podatkowej. Ponadto stwierdził, że niewłaściwie oceniono jego działania zmierzające do ogłoszenia upadłości spółki, w tym nieuzupełnienie braków wniosku, oraz pominęto, że wskazał organowi ubezpieczeń społecznych wierzytelności spółki w S. S.A. jako mienie, z którego można poszukiwać zaspokojenia.

Sąd Apelacyjny – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych oddalił apelację jako bezzasadne. Wskazując na dowód z treści uchwały nadzwyczajnego zgromadzenia wspólników spółki z o.o. „O.” z dnia 2 stycznia 2002 r. o odwołaniu

Z. P. i H. R. z funkcji członków zarządu spółki, uznał, że składki za grudzień 2001 r. zostały prawidłowo włączone do zaległości składkowych, a jednocześnie ocenił jako nieusprawiedliwiony zarzut apelacji Z. P. o obciążeniu go odpowiedzialnością za zaległości składkowe za styczeń 2002 r. Sąd drugiej instancji stwierdził również, że „wobec prowadzonej przez ZUS egzekucji zaległości składkowych od grudnia 2000 r. w trybie art. 19 ust. 4 ustawy z dnia 17 czerwca 1966 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji /Dz. U. z 2002 r. nr 110, poz. 968 ze zm./ w zbiegu z egzekucją administracyjną Drugiego Urzędu Skarbowego Z. P. w piśmie z 26.11.2001 r. powiadomił ZUS o prowadzonych rozmowach z inwestorem strategicznym mającym dokapitalizować Spółkę /akta ZUS/. Pomimo takich deklaracji udziały w Spółce zostały 20.12.2001 r. sprzedane J. D., który nie tylko nie regulował bieżących od stycznia 2002 r. składek ubezpieczeniowych i pochodnych, ale też został obciążony zaległościami na kwotę przekraczającą 300.000 zł za okres od stycznia 2002 r. do stycznia 2004 r.” oraz że „wbrew pogładowi obu apelacji zgłoszenie w listopadzie 2001 r. wniosku o ogłoszenie upadłości spółki z o.o. „O.” zostało dokonane po upływie terminu przewidzianego w art. 5 § 1 i 2 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z 24 października 1934 r. Prawo upadłościowe /Dz. U. z 1991 r. nr 118, poz. 512 ze zm./, a nadto zarzuty tych apelacji nie są w stanie podważyć prawidłowych ustaleń Sądu Okręgowego. Wniosek ten jako spóźniony nie mógł zwalniać skarżących od odpowiedzialności z art. 116 § 1 ustawy z 29 sierpnia 1997 r. Ordynacja podatkowa /Dz. U. nr 137, poz. 926 ze zm./, a nadto, jak to wskazał Sąd pierwszej instancji, zwrócony przez Sąd Rejonowy nie wywołał żadnych skutków procesowych. Warunkiem zaś uwolnienia członków zarządu od odpowiedzialności za zaległości składkowe jest wykazanie, że we właściwym czasie zgłoszono skuteczny wniosek o ogłoszenie upadłości bądź wszczęto postępowanie układowe /art. 118 § 1 ust. 1 pkt 1 lit. a Ordynacji/ - jako szczególnego postępowania egzekucyjnego. Skarżący powyższego wymogu nie wykazali w sprawie. Podnieść nadto należy, że zgodnie z treścią cytowanego przepisu ciężar dowodu uwolnienia się od odpowiedzialności spoczywa na członkach zarządu”. Dalsza część uzasadnienia wyroku odnosi się do apelacji H. R.

Skarga kasacyjna Z. P. została oparta na podstawie naruszenia przepisów postępowania, art. 378 i 382 k.p.c. przez nierozpoznanie sprawy co do meritum,

ograniczenie rozstrzygnięcia do oceny zasadności niektórych tylko zarzutów i sporządzenie uzasadnienia wyroku z naruszeniem art. 328 § 2 k.p.c., w sposób uniemożliwiający kontrolę kasacyjną orzeczenia. Skarżący wskazał na wpływ tych naruszeń na wynik sprawy w związku z niewłaściwym zastosowaniem art. 116 § 1 Ordynacji podatkowej przez przyjęcie bezskuteczności egzekucji w stosunku do majątku spółki oraz art. 116 § 2 Ordynacji podatkowej przez przyjęcie, że zaległość składek na ubezpieczenie społeczne za grudzień 2001 r. powstała w okresie pełnienia przez skarżącego funkcji członka zarządu.

Wyrok został zaskarżony w całości, a skarga zawierała wniosek o jego uchylenie, a także uchylenie w całości wyroku Sądu Okręgowego i przekazanie sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Apelacja ma charakter pełny, co oznacza, że postępowanie apelacyjne, choć odwoławcze i kontrolne, zachowuje charakter postępowania rozpoznawczego. W licznych orzeczeniach Sądu Najwyższego bardzo silnie podkreślany jest merytoryczny charakter tego postępowania, co oznacza między innymi, że sąd drugiej instancji musi – niezależnie od treści zarzutów – dokonać ponownych, własnych ustaleń, a następnie poddać je ocenie pod kątem prawa materialnego (por. uchwały składu siedmiu sędziów – zasady prawne – z dnia 23 marca 1999 r., III CZP 59/98, OSNC 1999, nr 7-8, poz. 124 i z dnia 31 stycznia 2008 r., III CZP 49/07, OSNC 2008, nr 6, poz. 155, a także wyroki z dnia 24 kwietnia 1997 r., II CKN 125/97, OSNC 1997, nr 11, poz. 172, z dnia 13 kwietnia 2000 r., III CKN 812/98, OSNC 2000, nr 10, poz. 193, z dnia 16 listopada 2000 r., I CKN 239/99, nie publ., z dnia 27 stycznia 2004 r., I PK 219/03, OSNP 2004, nr 23, poz. 404, z dnia 25 sierpnia 2004 r., I PK 22/03, OSNP 2005, nr 6, poz. 80 i z dnia 21 października 2005 r., I PK 77/05, OSNP 2006, nr 19-20, poz. 293 oraz postanowienie z dnia 17 kwietnia 1998 r., II CKN 704/97, OSNC 1998, nr 12, poz. 214 i z dnia 4 października 2002 r., III CZP 62/02, OSNC 2004, nr 1, poz. 7).

Rozpoznawczy, merytoryczny charakter apelacji pełnej znajduje umocowanie przede wszystkim w art. 378 § 1 k.p.c., wyraźnie stwierdzającym, że

sąd drugiej instancji „rozpoznaje sprawę”, a nie sam środek odwoławczy, co ma miejsce np. w wypadku skargi kasacyjnej (por. np. 398¹³ § 1 k.p.c.). Apelacja pełna *cum beneficio novorum* polega właśnie na tym, że sąd drugiej instancji rozpatruje sprawę ponownie, czyli w sposób w zasadzie nieograniczony, jeszcze raz badając sprawę rozstrzygniętą przez sąd pierwszej instancji. Sąd apelacyjny musi zatem na nowo rozważyć cały zebrany w sprawie materiał oraz dokonać jego własnej, samodzielnej i swobodnej oceny, w tym oceny wszystkich dowodów. Chociażby sam nie prowadził postępowania dowodowego, dokonuje własnej oceny jego wyników oraz stosownych ustaleń faktycznych. W każdej sytuacji podłożem wyroku sądu apelacyjnego są ustalenia faktyczne dokonane przez ten sąd, czego nie zmienia możliwość posłużenia się dorobkiem sądu pierwszej instancji i uznania jego ustaleń za własne (por. np. orzeczenia Sądu Najwyższego z dnia 13 grudnia 1935 r., C.III. 680/34, Zb.Urz. 1936, poz. 379, z dnia 1 sierpnia 1936 r., C.III. 344/35, RPEiS 1936, nr 4, s. 839, z dnia 25 listopada 1937 r., C.II. 1334/37, Zb.Urz. 1938, poz. 375, z dnia 14 lutego 1938 r., C.II. 2172/37, PS 1938, poz. 364 i 380 i z dnia 9 kwietnia 1938 r., C.II. 2613/37, PS 1938, nr 9, poz. 595 oraz wyrok Sądu Najwyższego z dnia 8 października 1998 r., II CKN 923/97, OSNC 1999, nr 3, poz. 60).

W tej sytuacji jest oczywiste, że sąd drugiej instancji musi samodzielnie dokonać jurydycznej oceny żądania i skonfrontować ją z zaskarżonym orzeczeniem oraz stojącymi za nim motywami; rozpoznaje sprawę w taki sposób, w jaki mógł i powinien uczynić to sąd pierwszej instancji, tyle że uwzględnia szerszy materiał, zebrany w postępowaniu przed sądami dwu instancji (art. 382 k.p.c.). Stosownie do wyników tych ustaleń, powinien zastosować właściwe przepisy prawa materialnego, a więc także usunąć ewentualne błędy prawne sądu pierwszej instancji, i niezależnie od tego, czy zostały one wytknięte w apelacji (por. uchwałę składu siedmiu sędziów – zasadę prawną – z dnia 31 stycznia 2008 r., III CZP 49/07).

Wynikający z art. 378 § 1 zdanie pierwsze k.p.c. obowiązek rozpoznania sprawy w granicach apelacji oznacza zarówno bezwzględny zakaz wykraczania przez sąd drugiej instancji poza te granice, jak też nakaz wzięcia pod uwagę i rozważenia wszystkich podniesionych w apelacji zarzutów i wniosków. Mimo więc niewiążącego charakteru zarzutów apelacyjnych – jeżeli zostały przez skarżącego

postawione – sąd powinien wszystkie je rozważyć i omówić w uzasadnieniu wyroku (por. np. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 21 sierpnia 2003 r., III CKN 392/01, OSNC 2004, nr 10, poz. 161).

Sąd Apelacyjny, mimo wymienienia, a więc i dostrzeżenia apelacyjnego zarzutu naruszenia prawa materialnego przez niewłaściwą subsumcję art. 116 Ordynacji podatkowej, we wstępnej, „historycznej” części uzasadnienia, pominął i nie rozpoznał w żadnym aspekcie zarzutu apelacji skarżącego dotyczącego przedwczesności wniosku Sądu pierwszej instancji co do bezskuteczności egzekucji wobec spółki, istotnego, gdyż bez jej stwierdzenia odpowiedzialność członków zarządu nie powstaje.

Pominął także, że w art. 116 § 1 pkt 1 i 2 Ordynacji przewidziano trzy przesłanki wyłączające subsydiarną odpowiedzialność członków zarządu, tj. zgłoszenie we właściwym czasie wniosku o ogłoszenie upadłości lub wszczęcie postępowania układowego, brak winy w niezgłoszeniu wniosku o ogłoszenie upadłości lub niewszczęciu postępowania zapobiegającego ogłoszeniu upadłości (postępowania układowego) oraz wskazanie mienia spółki, z którego egzekucja umożliwi zaspokojenie zaległości podatkowych spółki w znacznej części. Zwrócił uwagę tylko na pierwszą z okoliczności egzonerujących skarżącego – czyniąc to lakonicznie, bez własnych ustaleń i bez przejęcia ustaleń faktycznych Sądu pierwszej instancji w zakresie subiektywnych przyczyn i okoliczności powodujących niezgłoszenie wniosku w odpowiednim czasie i podnosząc tylko, że „zarzuty apelacji nie są w stanie podważyć prawidłowych ustaleń Sądu Okręgowego”. Nie odniósł się do twierdzenia skarżącego, że wskazywał istniejący majątek spółki w postaci środków trwałych oraz jej wierzytelności.

Nie można także stwierdzić, czy Sąd Apelacyjny, odnosząc się do zaległości składkowej za grudzień 2001 r., uwzględnił, że obowiązek samoobliczenia i opłacenia składek na ubezpieczenia społeczne aktualizuje się za każdy okres ubezpieczenia (miesiąc kalendarzowy). W tej sytuacji jest oczywiste, że nieomówienie przez Sąd drugiej instancji wskazanych zarzutów apelacji – równoznaczne z ich nierozpoznaniami – stanowi obrazę art. 328 § 2 oraz art. 378 § 1 i 382 k.p.c.

Z tych przyczyn Sąd Najwyższy uchylił zaskarżony wyrok i przekazał sprawę do ponownego rozpoznania (art. 398¹⁵ § 1 k.p.c.).